

foto: © Bart Denolf

“Als mensen hun ogen sluiten en me bezig horen op mijn koekendoosbanjo, dan moeten ze de indruk hebben dat de melodie uit een écht instrument komt”, zegt **Herman Dewit**.

“Waar halen ze het uit?” Dat is een veel gehoorde vraag van het publiek na een optreden van **Rosita** en **Herman Dewit** – bekend van ‘t **Kliekske** - met hun programma’s *Muziek van het grof huisvuil* of *Muziek uit de keuken*, waarin het duo steevast gebruik maakt van instrumenten die met de meest vreemdsoortige materialen zijn ineengeknutseld. Nochtans is er niets nieuws onder de zon. Volksmuzikanten hebben eeuwenlang creatieve oplossingen moeten zoeken voor het maken van hun instrumenten.

Handige soldaten in de loopgrachten transformeerden kogelhulzen tot fluitjes en toverden munitiekistjes en telefoondraden om tot hommels.

De *echte* instrumentenbouwers werkten enkel voor professionele muzikanten. Als er al eens een bouwer was die toch een eenvoudig instrument wou maken, dan nog konden de dorpsmuzikanten dat vaak niet betalen. Het kwam er dus op aan om creatief te zijn. Wie de schilderijen van **Bosch**, **Bruegel** of **Teniers** bekijkt, zal naast draailieren en doedelzakken ook allerlei ander ‘vreemd’ instrumentarium ontdekken. De rommelpot is in dit verband misschien wel het bekendste *recuperatie-instrument*: een afgedankte stenen pot met daarover een varkensblaas gespannen die in het midden rond een glad

Instrumentologie

► Recuperatie-instrumenten

Walsen op keuken- en koekendoosmuziek

Er zijn twee categorieën mensen: de onhandige en de doe-het-zelvers. Bij muzikanten is dat net zo. Sommige kopen kant-en-klare instrumenten, anderen maken ze liever zelf. Van recyclagemateriaal, bijvoorbeeld. Omdat we voor één keer in alle rubrieken van dit tijdschrift vreemd gaan, laten we ons instrumentologisch licht eens schijnen op een uitgebreid gamma van recuperatie-instrumenten.

stokje werd gebonden en voilà, de middeleeuwer had zijn bedelinstrument. In het VRT-archief is nog wat beeldmateriaal voorhanden over dergelijke bedelzangers, die tot in de helft van de vorige eeuw van deur tot deur kwamen *rommelen*.

De belangrijkste reden om zelf een instrument te bouwen, was weliswaar de behoefte aan muziektuigen waarmee op

kermissen en feesten ten dans kon worden gespeeld. Om een viool te bouwen, bijvoorbeeld, had men niet de nodige gereedschappen die nodig waren om een dunne klankkast te maken. Dus werden simpele gebruiksvoorwerpen in het instrument geïntegreerd. Een koehoorn of een klomp kon dienst doen als klankkast voor een eenvoudige viool. Dat klonk niet bepaald als een Stradivarius, maar om de branles en rijdansen te begeleiden, volstonden deze instrumenten ruimschoots.

Eindeloos geduld

Ook in erbarmelijke omstandigheden vonden muzikanten de moed om uit de meest bizarre materialen bruikbare instrumenten te maken. Tijdens de uitzichtloze loopgravenoorlog in de Westhoek, zaten soldaten in het begin van de vorige eeuw maandenlang gekluisterd in de modderige grachten. Sommigen onder hen probeerden de akeelige spanning en het frustrerende nietsdoen te doorbreken door het weinige dat ze in de loopgraven konden vinden, met eindeloos geduld en veel inventiviteit om te bouwen tot speeltuigen. De handige soldatenspeelmannen transformeerden kogelhulzen tot fluitjes, munitiekistjes en telefoondraden werden omgetoverd tot hommels (*frontspinnet*) en zo kon het gebeuren dat men bij valavond, na hevig over en weer geschiet, plots een broos muziekje uit het verminkte landschap hoorde opstijgen.

Terwijl de frontsoldaten recuperatiemateriaal gebruikten uit noodzaak, begon het bij Herman Dewit als een soort *spielerei*.

Wie de schilderijen van onder meer **Pieter Bruegel de Jonge** bekijkt, zal ook allerlei *recuperatie-instrumentarium* ontdekken, zoals de *rommelpot* bijvoorbeeld (hier op een fragment uit *Het Gevecht tussen Carnaval en Vasten*).

Omdat hij het prettig vond uit een wilgentak een schuiffluitje te maken, ging hij op zoek naar andere mogelijkheden en materialen. Zo kwam hij gaandeweg terecht bij recuperatiemateriaal. Het werd een ware fascinatie.

In het atelier van Dewit ligt een berg buizen, dozen, en prullaria. Je kunt je nauwelijks een voorwerp indenken waarvan Herman geen instrument kan maken. Zo vond hij bij het grof vuil van een apotheker een versleten kruk. Hij maakte er prompt een gigantische dwarsfluit van. Toen hij even later een zware verstuiking opliep, werd de dwarsfluit echter weer een kruk...

“Het gebeurt vaak dat ik op een rommelmarkt of een containerpark iets zie liggen dat me meteen op een idee brengt om er een instrument van te maken.”

Herman Dewit,
instrumentenbouwer

Als multi-instrumentalist ziet Herman in het been van een etalagepop meteen de gelijkenis met het paviljoen van een tensorsax. En een plastic werkhandschoen is net zo goed bruikbaar voor een doedelzak als een lederen balg. De

voorwaarde om van ‘iets’ een instrument te maken, is wel dat het instrument ook perfect moet kunnen spelen. *“Als je een instrument maakt dat alleen maar grappig is, dan kom je niet verder dan een visuele gag”,* zo vertelt de meester ons. *“Als men-*

sen hun ogen sluiten en me bezig horen op mijn koekendoosbanjo, dan moeten ze de indruk hebben dat de melodie uit een écht instrument komt.”

Het kon niet anders of Rosita en Herman zouden met al deze curiosa iets op de theaterplanken brengen. *Muziek van het grof huisvuil en Muziek uit de keuken* kenden al heel wat bijval, het programma *Sportieve muziek* staat in de steigers.

Wortel en klarinet

“Het is logisch dat een violist eerder geneigd zal zijn om strijkinstrumenten te maken. Mijn voorkeur gaat in de eerste plaats naar alles waar je kunt op fluiten”, zegt Herman, terwijl hij vakkundig, in precies 1 minuut en 35 seconden, uit een goed gevormde wortel een fluit fabriceert en er feilloos een stukje **Tielman Susato** op speelt. *“Dit werkt altijd zeer goed op het podium”,* vertelt hij. *“John Van Laethem vroeg me zelfs ooit om, op die wortelfluit, met hem een stukje mee te spelen met zijn Klarinetchoir”.*

Al ziet het er allemaal zo vanzelfsprekend uit, uw dienaar heeft het ook geprobeerd en moet erkennen dat je zonder de jarenlange ervaring van een instrumentenbouwer, er niet zo maar in slaagt om van een colarietje een eenhandsfluit te maken, van een pvc-buis een saxofoon of van een tuingieter een saxofoon.

“Vaak duurt het een hele tijd voor

foto: © Piet Van den Bossche

Met hun twee recyclageprogramma's Muziek van het grof huisvuil en Muziek uit de keuken oogstten Herman en Rosita al heel wat bijval. Een nieuw programma, Sportieve muziek, staat al in de steigers.

Hoe werkt een wortelfluit?

Wanneer je Herman Dewit een wortel ziet omtoveren tot een heus instrument, dan krijg je de indruk dat het kinderspel is. Fout dus! Herman wil zijn geheim wel prijs geven aan onze lezers, maar dat is geenszins een garantie dat jij straks probleemloos een degelijke raaptrombone of een bietenfluit kunt snijden.

Wat je nodig hebt? Een frisse verse wortel (de hardheid is heel belangrijk), een vlijmscherp mes, een buisje in messing van 12 mm Ø en een beitelje, gemaakt uit het deksel van een conservenblik in U-vorm.

Je snijdt een stuk van 3 cm af langs de bovenzijde van de wortel. Met het buisje maak je daarin een boring van 12 mm. Je doet dan hetzelfde met het grote, resterende stuk van de wortel. Belangrijk: het cilindertje wortelvlies dat in het buisje zit, niet weggooien.

En dan wordt het even moeilijk. Van het kortste stuk moet je een blok maken (zoals bij de blokfluit). Daarvoor moet je dit stukje een juiste helling geven, olopend naar binnen toe. Dit blok steek je in de lange wortel. Vervolgens maak je in het lange

gedeelte met een U-beitelje het *labium* of blaasgat (ook zoals bij een blokfluit).

Intussen heb je het cilindertje uit de buis gehaald. Door dit van onder naar boven te bewegen, in de uitholling, kun je net als bij een lentefluit of een trombone verschillende tonen vormen: hoge bij het inschuiven, lage bij het uitschuiven. Je hebt zo een bereik van anderhalf octaaf. Als de verhoudingen kloppen tenminste: de boring ten opzichte van de dikte, de lengte ten opzichte van de wanddikte en de helling van de labiumwig. (WE)

Instrumentologie

► Recuperatie-instrumenten

zoiets op punt staat", klinkt het. "Soms begin ik te tekenen en zoek ik voorwerpen in functie van het ontwerp, al gebeurt het vaker dat ik op een rommelmarkt of een containerpark iets zie liggen dat me meteen op een idee brengt." Herman vertelt het terwijl hij een demonstratie geeft op een enorme ballon waarover een paar snaren naar een borstelsteelhals gaan en zo een nieuwsoortige contrabas vormen. Ook de zware kist waar de conservofoon, de violonbidon, de skistokfluit, de ficebakhommel en alle andere creaties in opgeborgen worden, verandert op het podium in een contrabas. Als je in Kester eens op bezoek gaat bij Herman en Rosita, pas dan wel op je handtas of de man des huizes maakt er meteen een barokmusette van...

Boeiende animatiefilmpjes

Een paar jaar lang hebben Roger Froot en Gerrit Vanden Dries op de jaarlijkse Stage voor Traditionele Volksmuziek in Gooik een bijzonder interessante cursus gegeven over het opwekken van muzikale klanken en het ontwikkelen van instrumenten. Ook zij maakten dankbaar gebruik van materialen die je niet van een instrumentenbouwer zou verwachten. Maar ook elders halen muzikanten merkwaardige klanken uit recyclage-instrumenten.

Dominique Gauvrit en David Cousineau, bijvoorbeeld. Dit Franse duo speelt onder de naam Bruicolage & Polyson virtuoos klassieke muziek en oude Franse dansen op werkhandschoendoedelzak en draagbakpijpharmonium. Voor hun website hebben deze heren bijzonder boeiende animatiefilmpjes gemaakt die elke onder-

foto: © Bart Denolf

Zonder de jarenlange ervaring van een instrumentenbouwer slaag je er niet zo maar in om van een colarietje een fluitje te maken.

wijzer meteen aan zijn/haar pupillen zal willen tonen.

Vorig jaar (oktober) liep in het onvolprezen Afrikamuseum in Tervuren nog een boeiende tentoonstelling rond houten gebruiksvoorwerpen. Er waren ook verschillende workshops, waaronder een van La Sanza. Eddy Mboyo, de gedreven bezieler van dit project, leerde de bezoekers instrumenten maken met alles wat vandaag in de Congolese straten kan gevonden worden: houtafval, plastic flacons, kapotte ventilators enz. Achteraf werd ook geconcentreerd met deze instrumenten die een perfecte muzikale begeleiding bleken te zijn voor twee schitterende zangeressen. Misschien moeten we in de toekomst de kalender van het Afrikamuseum toch wat vaker raadplegen...

Mooi vakwerkhuis

En dan is er nog Max Vandervorst. Deze Brusselse klanktovenaar heeft een universum van vreemde en bevreedende instrumenten ontwikkeld die hij gebruikt tijdens zijn merkwaardige concerten. Hij schreef over zijn grote passie een boek

met de sprekende titel *Lutherie Sauvage*. Wie daarin begint te lezen, krijgt meteen zin om naar Dinant te trekken waar deze ondefinieerbare artiest een merkwaardige collectie instrumenten heeft samengebracht in een mooi vakwerkhuis. *Maison de la Pataphonie*, staat op het uithangbord. Wie wil weten wat dit begrip inhoudt, organiseert best een uitstap (in april) naar Luik of (in juni) naar Dinant, waar Vandervorst dan een tentoonstelling houdt, inclusief stages en workshops.

Maar ook dichterbij huis, in het Brusselse Muziekinstrumentenmuseum (kortweg MIM) of in het Volksinstrumentenmuseum van Gooik, kun je je hartje ophalen als je instrumenten zoekt die gemaakt zijn van bijv. holleblokken, sigarendozen of lucifers.

Walter Evenepoel

Info:

www.hemandewit.be
www.cc-parthenay.fr/bruicolage/
www.afrikamuseum.be
www.maxvandervorst.be
www.mim.fgov.be
www.muziekmozaiek.be

Topstuk gevonden in beerput

Een eenhandsfluit, in 1990 gevonden bij opgravingen in Brugge, is door Vlaams minister van Cultuur Anciaux recent opgenomen in de zogenaamde topstukkenlijst voor Vlaams muzikaal erfgoed. De fluit werd aangetroffen onderaan een beerput aan de Brugse Garenmarkt. De beerput in kwestie bevatte een enorme hoeveelheid archaeologica uit de periode vanaf 1500 tot het eind van de 17de eeuw. De eenhandsfluit is gemaakt uit bukshout

en kan rond 1500 geplaatst worden. De fluit werd samen met een trom bespeeld door dezelfde muzikant. Onderaan de fluit zijn twee vingergaten en een duimgat geboord. Het instrument is een unicum in onze streken, alleen al door haar lengte van zo'n 46 cm en de gave bewaringstoestand. Het Agentschap Kunsten en Erfgoed spreekt van een wereldunicum dat niet alleen belangrijk is voor onze kennis van de geschiedenis van de eenhandsfluit in het

algemeen, maar ook van het muziekleven in Brugge. De fluit helpt om de meer volkse openluchtmuziek van een laatmiddeleeuwse stad in beeld te brengen. Een iconografische afbeelding van een soortgelijke eenhandsfluit is terug te vinden in het Brugse liedboek van Zeghere van Male. De vondst is verwerkt in een reconstructie van een beerput die te zien is op de eerste verdieping van het Bruggemuseum-Archeologie. (PDR)

Bron: Raakvlak, Intergemeentelijke Dienst Archeologie Brugge en Ommeland